

Petr Macek: Posudek diplomové práce

Kamil Vystavěl, *Pneumatologie v pojetí T.C. Odena – Představení a srovnání s pneumatologiemi ve čtyřech dogmatikách současných angloamerických teologů*, Praha 2015, 103s. Diplomová práce ve studijním programu Teologie, studijního oboru Evangelická teologie, podaná na katedře systematické teologie ETF.

Práce obsahuje úvod, šest kapitol, závěr a seznam literatury. V úvodu nás autor informuje o své metodě srovnávání (Odenova pneumatologie je prezentována jako „vzor či měřítko“, jímž jsou poměřovány pneumatologie ostatních čtyř teologů), 1. a 2. kapitola jsou věnovány Thomasu C. Odenovi a jeho pneumatologii (vedle pojednání o Duchu svatém je zahrnuto i pojednání o spáse, o církvi a o lidském údělu), 3. kapitola pojednává o pneumatologii Shirleyho C. Guthrieho, 4. o pneumatologii Geoffreyho Wainwrighta, 5. o pneumatologii Jamese L. Garretta a 6. o pneumatologii Roberta W. Jensea. V závěru autor shrnuje výtěžky svého srovnání a vyslovuje některé kritické poznámky.

Formální stránka diplomové práce je zcela v pořádku. Jen na s. 52 se v citátu o „konečném všeobecném soudu“ nemluví o „modálním“, nýbrž „morálním činiteli“ (Oden, *Life in the Spirit* 430). Na s. 69 je v pozn. 114 odkaz na pozn. 271, která není v cit. díle na s. 107, ale na s. 494n). V pozn. 135, 140, 151 je jako autor díla *Christian Dogmatics I*, resp. *II* uváděn jen Jensen, nikoliv spoluvydavatel C. E. Braaten.

Poznámky k metodologické stránce: Ke konfrontaci byla zvolena díla, která nejsou obsahově i svým rozsahem dost dobře srovnatelná. V případě Guthrieho i Wainwrighta jsou uváděna díla, která představují spíš úvody do teologie, nikoliv dogmatiky (systematické teologie) v tradičním slova smyslu. To komplexní srovnání nedovoluje. Navíc je tu i rozdíl v zahrnuté látce: Oden dělí svou systematickou teologii víceméně podle článků Kréda, takže jeho pneumatologie (3. svazek celé trilogie) zahrnuje vše, co tradičně spadá do „třetího článku“ (učení o církvi, o hříchu a o svátostech, o „posledních věcech“). Tomu odpovídá i dělení Guthrieho textu (jeho vlastní pneumatologie má jen 22 stran) a náš autor to zohlednil. Wainwright má své vlastní schéma a náš autor se tu logicky věnuje jen kapitole věnované Duchu, která má jen 31 stran. Garrett zachovává členění Kréda - druhý díl jeho *Systematické teologie* je věnován druhému a třetímu článku – ale náš autor se tu opět spokojí jen s částí věnovanou Duchu svatému a zbytek třetího článku (věnovaného křesťanskému životu, církvi a „posledním věcem“) pomíjí. Také Jensenův článek z oné kolektivně zpracované *Dogmatiky* se omezuje jen na pneumatologii v užším slova smyslu, byť s přesahy do jiných témat.

Poznámky k obsahové stránce: Práce je přehledně napsána, zachycuje podstatné věci a badatelsky představuje nesporný přínos. Odenovo dílo je tu představeno velmi výstižně nejen jako důkladná sklizeň dogmatických výtěžků klasické (především patristické) teologické reflexe (obhajoby a interpretace biblické látky v zápase s herezí), ale i jako programové zpochybnění přínosu moderní teologie (17). Někdy bychom ovšem uvítali i nějaký stručný kritický biblicko-teologický či systematicko-teologický komentář k tomu, co náš autor pokládá za potřebné z Odenových výkladů či soudů (kritiky moderní teologie) citovat. To se týká m.j. tvrzení o „depersonalizaci“ ducha u procesualistů a jiných teologů (20). Viz též tvrzení, že (Macedoniovo) učení o božské energii představuje „ranou předjímku procesuální teologie“ (22). Náš autor tady měl požadovat odkazy. Uvedená místa žádné neposkytují. Možná i proto, že žádná obecně procesuální koncepce Ducha neexistuje.

Komentář postrádáme u tvrzení, že rouhání je tím hříchem proti Duchu, který „odlučuje od odpuštění“ (20), že po vzkříšení/nanebevzetí bylo třeba „ustanovení nového náboženství“ (24), nebo že „církve je uchovávána při životě... Svátostí“ (24). Co je touto svátostí s velkým S míněno? Biblicko-teologický komentář by si zasloužila i Odenova tvrzení o inspiraci Písma

(24), o příchodu Ducha (25), o letnicích (26), o „řeči Boha Ducha v Písmu“, resp. o údajně obecně sdíleném předpokladu, že „Duch vedl svatopisce a sám garantuje autenticitu a přiměřenost Písma“ (27). To se právě tak týká tvrzení o tom, že „vnitřní svědectví Ducha nastává v souvislosti... se svátostmi“ (28), tezí o „řádu spásy“ a o tom, že spása je lineární proces (29), že je třeba „rozlišovat mezi ospravedlněním a posvěcením“ (32), tezí o „příčinách a důvodech ospravedlnění“ (33), o víře chápané především jako „důvěra v jinou osobu“ (34), či o rozlišeních, která přináší „studium víry“ (34n). Podobný komentář nám chybí u tvrzení, že je-li křtem člověk „obmyt od hříchu“ a „obnoven“, pak „nelze stanovit věkovou hranici jednání Ducha v člověku“, nebo že „křest je službou Ducha, v níž je věřící připojen k tělu Kristovu“ (37). Na údajné „množství Odenových argumentů pro křest nemluvnat“ (s.172-175 cit. díla) by mělo smysl odkazovat jen v konfrontaci s argumenty baptisty Garretta (s. 523-528 cit. díla – části, kterou náš autor pominul). Víc bychom se chtěli dozvědět o kritice „dispensacionalismu“ (37; pozn. 38 je poněkud neurčitá, snad při obhajobě nás kandidát poučí), také o „milosti pokání“, jejímž prostřednictvím může být „obnovována hříchem odmítnutá křestní milost“, nebo o tom, že „křtem jsou všichni sjednoceni v jednom Duchu“ (38). Zajímalo by nás, zda polemika proti některým výkladům „spirit baptismu“ zahrnuje i Bartha (ukázalo by se, že nezahrnuje), a nevíme dobře, co je míněno tvrzením, že „důkazem přijetí do Boží rodiny je podrobení se kázni rodičů“ nebo že ke zkušenosti „plné víry“ již nenáleží „pochybnosti“ (39). Kritický komentář by chtělo tvrzení, že „posvěcující milost je zprostředkována především ... Svátostí“, nebo že „Duch působí individuálně“ (41). V souvislosti úvahy o „metafoře osvobození“ nerozumíme dobře tvrzení o tom, že „moderní pojem osvobození opomíjí prvek zástupnosti“ (43 p. 51. Cit. místo žádné konkrétní případy takového opomenutí neuvádí). Kritický církevně-dějinný komentář by byl asi namísto u tvrzení, že „vyšinutá exegeze“, která byla kořenem křesťanského antisemitismu, „nikdy nezískala obecný konsensus“ (44). Bez komentáře či upřesnění je žel ponecháno i tvrzení o zásadních nedostacích teologů a teologických proudů 20. století v eklesiologii (47) a bez biblicko-teologického odkazu či komentáře teze, že „církev zahrnuje v širokém smyslu i pokřtěné nevěřící“ (47). To platí i o tvrzení o katolicitě a autentičnosti církve, konkrétně o tvrzení, že církev je katolická proto, že „její učení zahrnuje vše potřebné ke spáse“, že „apoštolské učení“ je „zásadním znakem autentičnosti“ (48). Čtenář si položí i otázku, zda takové pojetí autentičnosti církve nakonec neumožnilo pokus o „konečné řešení židovské otázky“ v samém srdci křesťanské Evropy. Konečně v eschatologické pasáži by nějaký komentář vyžadovala i tvrzení o „tělesné a duchovní smrti“, např. o tom, že pro ty, kdo „odmítli milosrdenství“, je smrt už „konečná“ (50).

Ještě několik poznámek ke zbývajícím částem: Citát z Jensenovy knihy *The Triune God*, tvořící druhý díl jeho *Systematické teologie*: „Má-li být vyjádřeno evangelium, říkej raději ‚F‘ než ‚G‘“ (s. 17 pozn. 9), je nejasný (a diplomand by nám jej mohl objasnit při obhajobě své práce). Nevíme také dobře, co s domněle důvtipným konstatováním (možná citací Odena), že „domněnky se pokoušejí být moudřejší než Písmo samo“ (19). To, že „domněnky“ nemají i při své důsažnosti na svých nositelích nezávislou svobodnou subjektivitu, ví snad každé děcko, avšak ani „moudrost Písma“ není něčím, co se vyjeví a prosadí nezávisle na hermeneutickém procesu, v němž hrají naše „domněnky“ (od *dokein*) nezastupitelnou roli.

Moc nerozumíme kritické poznámce na adresu Guthrieho výkladů, že „zásadní výtěžky dogmatických zápasů starověku“ u něho zůstávají často „skryty na pozadí pravověrných tvrzení, která jsou předpokládána jako samozřejmé vystižení biblické zvěsti“ (nedá se totéž říci o Odenově exegetickém klasobraní?), a zajímalo by nás i to, co jsou ony „hereze, s nimiž se v současnosti potýkáme“ a které už jsou vlastně jen „obměnou těch, které se již v dějinách církve objevily a byly řešeny“ (57). Je jisté, že Guthrie je teologicky asi nejbližší tomu, čím byl Oden před svou „konverzí“.

Na s. 59 může čtenář nabýt dojmu, že „mimo církev není spásy“ je původní myšlenka Luthera, Kalvína a reformačních konfesí. Guthrieho „významný postřeh“, že až doposud „nebyl dostatečně zdůrazněn a přijat sociálně-politický rozměr nauky o ospravedlnění a pozornosti dochází pouze rozměr individuální“ (62), není kupodivu – ač se to nabízí - aplikován vůči Odenovi.

Na dobré postřehy na s. 68 navazuje poněkud zvláštní tvrzení, že proti těm, „kdo redukuje křest vodou na křest Janův“, staví Wainwright „neoddiskutovatelný konsensus“ o identitě křtu vodou a křtu Duchem. Zcela bez povšimnutí a bez komentáře – i od našeho autora – tak zůstává zásadní rozlišování těchto „křtů“ v křestním *Fragmentu* Karla Bartha (v návazání na badatelské dílo jeho syna Markuse Bartha).

Výraz „Baptist Church“, který se objevuje v biografické pasáži kapitoly věnované Garretovi (74), je třeba překládat jako „baptistický sbor“. Ani společenství těchto sborů netvoří podle baptistů „církev“, ale svazy, unie nebo jednoty. Jinak je otázkou, zda lze s Garrettem konstatovat „současné rozdělení křesťanstva na část tradiční a část charismatickou či letniční“ (97), zda se tak ve skutečnosti nedělí právě jen evangelikálové. Konfesijní a spirituální rozmanitost současné ekumenické scény je mnohem komplexnější.

Náš autor v závěru neváhá připojit několik kritických poznámek, které věnuje především Odenovi. Oprávněně kritizuje neúměrnou délku jeho výkladů a především jeho striktní zpochybnění či odmítání moderního myšlení jako takového (97, 98). Trefná je i výtká namířená na programovou netvořivost jeho systematické teologie (98) a na jeho nekritický pohled na „starý věk“, který působí jako ideologizace „starých dobrých časů“ (99). (Oden se ve svých nedávno vydaných vzpomínkách ironicky pyšní tím, že ve snu viděl svůj náhrobní kámen s nápisem: „Ničím novým nepřispěl k teologii“.) Náš autor vyjadřuje jistě právem i své pochybnosti o Odenově předpokladu, „že křesťanskou víru lze vyjadřovat týmiž slovy jako v patristice“ (100). Kritika by mohla být i důslednější. Jestliže náš autor chválí „ekumenickou potenci“ Odenova přístupu a jeho „irénickou“ teologii, pak je třeba připomenout, že onu ekumenickou potenci lze přirovnat k ekumenické potenci teologických fundamentalistů nejrůznější ražby (včetně tradicionalistů katolické a pravoslavné provenience) a že i Odenova iréničnost má velmi zřetelné meze. (Oden se, jak známo, podílí na veřejném odhalování „herezí“, a to dokonce i tam, kde jde jen o *filosofickou* debatu, např. o absolutní božské vědoucnosti stran budoucnosti). Také konstatování, že u Odena jde o „srozumitelné a zároveň velmi detailní předestření nauky o Duchu svatém“ (101), je třeba upřesnit v tom smyslu, že se cílevědomě jedná o předestření „klasické“ nebo spíš jen „tradiční nauky“. (Barth je už také svého druhu „klasik“, ale rozhodně to není tradicionalista).

Jako klišé pak působí autorovo konstatování, že Oden odporuje onomu „typu teologie, který se vyvinul v několika posledních staletích a který se příliš ochotně přizpůsobuje světu, jeho způsobům myšlení a chápání skutečnosti“ (98). Reagování na výzvy současnosti a interpretace „dobré zprávy“ tak, aby tyto výzvy nezůstaly oslyšeny, není přizpůsobováním se světu a jeho myšlení, ale odmítnutím potvrzovat pod rouškou pravověrnosti politický status quo. Ortodoxie (ani paleo-ortodoxie), která nevzbuzuje znovu a znovu osvobodivý neklid, asi skutečně pravověrná není a těžko se může dovolat poselství a poslání Ježíše Nazaretského.

Každopádně se jedná o záslužný i zajímavý badatelský počín. Asi ještě zajímavější by bylo srovnání Odenova „Života v Duchu“ s Tillichovým „Životem a Duchem“, už proto, že tento koryfej americké liberální teologie a Odenův ideový protipól věnuje pod tímto titulem pneumatologii srovnatelné pensum své *Systematické teologie*. To nemění nic na tom, že Vystavělovu práci hodnotím přes všechny kritické poznámky vysoko a navrhuji známku A.